

עמדה מנחה בנושא הגדרת מדינת ישראל בחוקה כ"מדינה יהודית"
כפי שאושרה בישיבת ההנהלה מיום 11 ביולי 2006

חוקה היא מסמך העומד מעל חקיקה רגילה שרוב רגיל יכול לשנותה, ובתור שכזו, היא קובעת מסגרת כללים הכובלת את ההליך הדמוקרטי, והיא המסמך המרכזי להגנה על זכויות במדינה, הקובע מסגרת לחיים משותפים של כלל האזרחים במדינה. לפיכך יש לנהוג בכל מילה שתופיע במסמך זה באחריות רבה, תוך מאמץ לבחון פני עבר וללמוד ממנו ולצפות פני עתיד. לצד החשיבות המעשית שיש לחוקה, היא אף בעלת תוקף הצהרתי וחינוכי שיש בידו להשליך ולהשפיע על האווירה הציבורית במדינה, ואף לכך יש לתת משקל בעת ניסוח החוקה.

בהתאם לכך האגודה מדגישה, כי יש להימנע באופן מוחלט ומלא מכל הגדרה בחוקה שעלולה לנגוד את אחד מיסודות הדמוקרטיה: שוויון בין כל אזרחי המדינה, ללא הבדלי לאום, דת או מוצא אתני, בהשתייכותם למדינה ובזכויותיהם.

האגודה מכירה בחשיבות הזכות להגדרה עצמית של עמים, זכות שהוכרה באמנות בינלאומיות ובמשפט הבינלאומי. במצב הקיים באזורנו ובהינתן הסכסוך הישראלי-פלסטיני, האגודה, כארגון זכויות אדם שאינו מזוהה עם תנועה לאומית כזו או אחרת, אינה רואה מקום להביע עמדה לגבי ההסדר המדיני והחוקתי הראוי, מבין הסדרים שונים אפשריים, שיביא למימוש זכות זו של שני העמים.

באותו הקשר, ועל אף שבמישור העקרוני, האגודה תומכת בכינונה של חוקה שתעגן את זכויות האדם, רואה האגודה קושי גדול בנסיגות לגבש חוקה דמוקרטית למדינת ישראל בעת הזו, כאשר המדינה ממשיכה להחיל משטר כיבוש צבאי על מיליוני פלסטינים, שאינם נהנים מזכויות אזרחיות בסיסיות ושחוקה זו ממילא לא תחול עליהם.

למרות הסתייגות זו, הרי שהצעות לניסוח חוקה נמצאות על סדר היום הציבורי והאגודה נדרשת לעיתים להביע את עמדתה לגביהן, ובפרט לגבי הגדרת מדינת ישראל כ"מדינה יהודית" בחוקה. לפיכך גיבשה האגודה את העמדה להלן, שתוכל להנחות אותה בהתייחסותה להצעות אלה.

1. ההצעה להגדיר את מדינת ישראל כ"מדינה יהודית" בסעיף מחייב בחוקה היא בעייתית, ברמה העקרונית וברמה המעשית:

א. עצם הגדרת המדינה בחוקה כמדינה יהודית קובעת היררכיה בין אזרחים יהודים של המדינה – להם היא כביכול "שייכת" – לבין אזרחים שאינם יהודים – להם היא כביכול אינה "שייכת" – ובכך מדירה את האוכלוסייה הלא-יהודית ומפלה אותה לרעה, ולו ברמה ההצהרתית.

ב. הביטוי "מדינה יהודית" (כמו גם וריאציות שונות שלו: "מדינת העם היהודי", "מדינת היהודים" וכו') הוא ביטוי עמום שמשמעויותיו יכולות להיות רבות, והכללתו בסעיף מחייב בחוקה פותחת פתח רחב ומסוכן להצדקת מדיניות מפלה וגזענית כלפי מי שאינם יהודים, ומעוררת חשש כי תכפיף את ההגנה על זכויות לעיקרון זה ותשמש כדי להצדיק הקצאה מפלה שלהן. המציאות הקיימת, של הפליה ארוכת-שנים כלפי המיעוט הפלסטיני, רק מחזקת ביתר שאת את החשש שמא תוצדק בדרך זו הפגיעה בזכויותיהם של מי שנתפסים כמאיימים על אופייה היהודי של המדינה – האזרחים הערבים.

2. האגודה סבורה שראוי לתת בחוקה ביטוי לכך, שמדינת ישראל הוקמה כמימוש של שאיפת העם היהודי לזכות בהגדרה עצמית מדינית, וששמדינת ישראל זכות זו ממומשת בפועל. זאת, לצד הצורך במתן ביטוי לקיומם של אזרחי המדינה בני העם הפלסטיני, הזכאים לשוויון מלא ולהגנה על זכויותיהם כמיעוט לאומי ילידי (indigenous) בתוך המדינה. עם זאת, לטעמה של האגודה, וכמקובל בחוקות של מדינות דמוקרטיות בעולם, ראוי יותר שנושא הזיקה בין המדינה ללאום, כאמור לעיל, יופיע במבוא לחוקה ולא כסעיף מחייב בה.